

6. Ахутина Т.В. Психолого-медико-педагогическое обследование ребенка: комплект рабочих материалов / Т.В. Ахутина. – М.: АРКТИ, 1999. – С.134.
7. Леонтьев, А. А. Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания / – М.: КомКнига, 2005. – С.312.
8. Лурия, А. Р. Язык и сознание / Под редакцией Власова Е.: Питер, 2019 г. – С. 336.
9. Филичева, Т. Б. Дети с общим недоразвитием речи. Воспитание и обучение / Т.Б. Филичева, Т.В. Туманова. – М.: Гном и Д, 2000. – С. 128.
10. Безрукова О.А. Методика определения уровня речевого развития детей дошкольного возраста / О.А. Безрукова. – М.: Каисса, 2008. – С. 95.

УДК 376.42

А.М. Кемешова¹, А.Ж. Бекежан², Ш.Ә. Әбдиева³, Т.А. Саниязова⁴

*¹ғылыми жетекші, п.ж/е пс. м., Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
«Арнайы педагогика» бойынша кәсіби даярлау бөлімі*

^{2,3,4} 5B010500 – Дефектология «Олигофренопедагогика» мамандандығы бойынша 4 курс студенттері

ОЙЫН ӘРЕКЕТІ АРҚЫЛЫ ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН БАЛАЛАРДЫҢ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУЫ

Аңдатпа

Мақалада ойын іс-әрекетінің психикалық дамуы тежелген балалардағы коммуникативті қарым-қатынас дағдыларын дамытуға әсері қарастырылған. Әдебиеттерге қысқаша теориялық шолу жасалып, зерттеу мәселесі бойынша негізгі терминдердің анықтамалары берілген.

Түйін сөздер: психикалық дамуының тежелуі, ойын әрекеті, қарым-қатынас.

Кемешова А.М.¹, Бекежан А.Ж.², Абдиева Ш.Ә.³, Саниязова Т.А.⁴

¹научный руководитель, м.п. и пс.н. отдел профессиональной подготовки по «Специальной педагогике», Казахский Национальный педагогический университет имени Абая

^{2,3,4} студенты 4 курса по специальности 5B010500 – Дефектология «Олигофренопедагогика»

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ ОБЩЕНИЯ ДЕТЕЙ С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ЧЕРЕЗ ИГРОВУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Аннотация

В статье рассмотрено влияние игровой деятельности на развитие навыков коммуникативного общения у детей с задержкой психического развития. Представлены краткий теоретический обзор литературы и даны определения основным терминам по проблеме исследования.

Ключевые слова: задержка психического развития, игровая деятельность, общение.

Kemeshova A.M.¹, Bekezhana.Zh.², Abdieva Sh. A.³, Saniyazova T.A.⁴

¹Abai Kazakh National Pedagogical University,

Senior Lecturer of the Department of Special Education.

^{2,3,4} students of the 4th year in the specialty 5B010500-Defectology "Oligophrenopedagogics"

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATION SKILLS OF CHILDREN WITH MENTAL RETARDATION THROUGH PLAY ACTIVITIES

Abstract

The article considers the influence of play activity on the development of communicative communication skills in children with mental retardation. A brief theoretical review of the literature is presented and definitions of the main terms on the research problem are given.

Keywords: mental retardation, gaming activity, communication.

Психикалық дамуы тежелген балаларды тәрбиелеу және оқыту қазіргі түзету педагогикасының өзекті мәселелерінің бірі болып табылады.

Қарым-қатынас дағдылары-адамның сөйлеу процестеріндегі бағдарлауының сипаттамасы, ол коммуникатордың сөйлеуді дұрыс түсіну дәрежесін анықтайды [1]. Сөйлеудің коммуникативті функциясы-кез-келген ақпаратты басқаларға беру немесе оларды іс-әрекетке ынталандыру үшін сөйлеу формасын қолдану. Қарым-қатынас кезінде сөйлеудің индикативті немесе индикативті функциясы деп аталатын тақырып, сондай-ақ предикативті функция немесе мәлімдеме функциясы деп аталатын әртүрлі мәселелер бойынша өз пікірін білдіру орын алады.

Зияты зақымдалған жеңіл ауытқулардың жартысынан көбін педагогтар мен психологтар "психикалық дамуы тежелген" деп санайды. Психикалық дамуы тежелген себептері М.С. Певзнер, Т.А. Власова, В.И. Лубовский, Л.И. Переслени, З.И. Калмыкова және басқалардың еңбектерінде көрінеді.

Психикалық дамуы тежелуі (ПДТ) – бұл психиканың тұтастай немесе оның жеке функцияларының дамуындағы уақытша артта қалу синдромы, мектепке барған кезде жиі анықталатын және жалпы білім, шектеулі идеялар, ойлаудың жетілмегендігі, зияткерлік бағыттың төмендігі, ойын мүдделерінің таралуы, интеллектуалды белсенділіктің тез артуы [2]. Балаларда ПДТ ұғымы психологиялық және педагогикалық болып табылады. Ол баланың зияты белсенділігінің дамуында артта қалушылық бар дейді. "Тежелеу" термині уақытша (психикалық даму деңгейі мен жас арасындағы сәйкессіздік және сонымен бірге көптеген жағдайларда уақытша сипатқа ие, бұл патологиясы бар балалар оларды тәрбиелеу және оқыту үшін жеткілікті жағдайларға тап болғанға қарағанда жасына қарай сәтті еңсереді.

ПДТ балаларда сөйлеу формалары өте баяу қалыптасады және бекітіледі, сөйлеу шығармашылығында тәуелсіздік жоқ; оларда тұрақты фонетикалық дамымау, сөйлеудегі зат есімдердің үстемдігі, іс-әрекеттерді білдіретін сөздердің жеткіліксіз қолданылуы, сөйлеу белсенділігінің төмендеуі, сөйлеу қарым-қатынасының кедейлігі бар [3]. Басқалармен қарым-қатынас орнату үшін сөздерді құру үшін жеткілікті үлкен лексикаға ие бола отырып, ПДТ балалар ауызша қарым-қатынас жасау мүмкіндігінен іс жүзінде айырылады, өйткені зерттелген сөйлеу құралдары қарым-қатынас қажеттілігін қанағаттандыруға арналмаған. Осылайша, тұлғааралық қатынастарды орнату үшін қосымша жағдайлар жасалады.

Сонымен қар, басқалармен қарым-қатынас жасау кезінде зияты зақымдалған бастауыш мектеп жасындағы балалар барлық санаттардың құралдарын пайдаланбайды, тек игере алғандарды пайдаланады. Олар үшін ең қол жетімді форма-танымдық емес, онда танымдық қарым-қатынас ойынмен тығыз байланысты.

Ойын кезінде олар бір-бірімен коммуникативтік қарым-қатынас жасағанда да сөзді жеткіліксіз пайдаланады, талқылау және әңгіме айтылуымен жекелеген сөздерді, жауаптары қысқа және біртұтас, көбінесе ауызша жауапты бастың түйінімен немесе басқа экспрессивті қимылмен алмастырады. Ересектермен қарым-қатынаста балалар, ең алдымен, қарым-қатынастың жеткіліксіз дамыған бастамасына, әсіресе бейтаныс адамдармен байланысқа байланысты қиындықтарға тап болады. Олар сондай-ақ ерекше жағдайда коммуникативтік қарым-қатынас дағдыларын тоқтатуға әкелуі мүмкін қорқыныш пен қорқынышқа кедергі келтіреді. Әлеуметтік-тұрмыстық білімнің фрагментациясы мен жетілмегендігі, коммуникативті қарым-қатынас дағдыларының аз тәжірибесі және жеке көріністердің өзіндік ерекшелігі ересектермен және құрдастарымен коммуникативтік қарым-қатынастың іскерлік дағдыларының дамуына кедергі келтіреді.

Ойын-адамдардың ең көне кәсіптерінің бірі. Адамдар әрқашан қуанышпен ойнайды. Ойында олар жаңа әлеуметтік рөлдерді игереді, өзін-өзі жүзеге асырады, жаңа әлеуметтік тәжірибе алады. Ойынның эмоционалды түсіне байланысты ондағы барлық процестер белсенді жүреді, ал тәжірибе жақсы сіңеді [4].

Ойын және ойын іс-әрекеті мәселесімен көптеген ғалымдар айналысты: П.Я. Халперин, А.В. Запорожец, Н.Д. Соколова. Ойын әрекеті мектеп жасына дейінгі балаларда жетекші болып табылады. Ол бастауыш мектеп жасына да өзектілігін жоғалтпайды, әсіресе зияты зақымдалған балаларда. Мұндай балаларда ойын оқу іс-әрекеті мен қарым-қатынасты дамытудың негізі болып табылады.

Қарым-қатынас дағдыларын дамыту үшін ойын процесінің өзі маңызды. Онда балалар коммуникативтік қарым-қатынас дағдыларын үйренеді және жетілдіреді, өз қалауларын құрбан етуге және мінез-құлқын түзете отырып, ортақ мүдделер мен ережелерге бағынуға үйренеді. Ойын барысында балалар мінез-құлық нормаларын үйренеді.

Жақын арадағы дамытуды есепке алу керек екені туралы Л.С. Выготский былай деді: "Жақын арадағы даму аймағы баланың өздігінен орындай алмайтындығымен анықталады, бірақ ересек адамның көмегімен тапсырманы орындайды. Өзекті даму аймағы осы өмірлік кезеңдегі баланың танымдық саласының жай-күйін, баланың өз бетінше орындай алатындығын көрсетеді"[5].

Ойынның бір түрі-театрализация. Театр – бұл синтетикалық өнер, ол балаға көркемдік құралдар жиынтығымен, көркемсөзбен, музыкамен, көркем безендірумен, көрнекі түрде әсер етеді. Д.Б. Элькониннің пікірінше, жеке тұлғаны қалыптастырудың маңызды факторы – бұл жаңа әлемді игерудің өте жарқын, жағымды эмоционалды тенденциясы [6].

Зияты зақымдалған балалар өз құрдастарына қарағанда стрессті, сенсорлық ортаға бай, педагогикалық көмекке мұқтаж. Кіші мектеп оқушылары театр іс-шараларына қызығушылық танытады. Олар әсерлі және эмоционалды әсерге оңай жауап береді.

Театрландыру арқылы адамгершілік туралы эмоционалды түсінік пайда болады, бұл балаларға әлемді ақылмен ғана емес, жүрекпен де түсінуге мүмкіндік береді, жағымды кейіпкерлер үлгі болады. Тәрбиешілер мен ата-аналар балаға сырттан қарауға және оның басқа балалармен және ересектермен қарым-қатынас орнататындығын көруге мүмкіндік алады; ол ойын ережелерін сақтай ала ма; ол эмоцияны білдірудің қандай тәсілдерін қолданады және олар қаншалықты жеткілікті; бала тапсырманы ести, түсіне және орындай ала ма?

Әрбір осындай интерактивті ұсыну – бұл жаңа шындыққа батыру, кейіпкерлермен бірге сюжетті ойнау, жоспарланбаған жағдайда тәжірибе жинау, сынақтарды жеңу. Мұндай өндірістерге қатысу коммуникативті және шығармашылық қабілеттерін дамытуға, бастаманы көрсетуге ықпал етеді.

Оқу процесін театрландыру мереке атмосферасын жасайды, материалды игеруді арттырады. Бұл психикалық жүктеменің фазаларын қозғалмалы және саусақ ойындарын, психогимнастиканы, нейрофизиологиялық жаттығуларды, логоритмиканы және т.б. қолдана отырып, мотор белсенділігінің әртүрлі түрлерімен ауыстыруға мүмкіндік береді.

Пәндік-практикалық іс-әрекет көрнекі, есту, сенсорлық анализаторларды қолдануға мүмкіндік береді, бұл баланың сенсорлық қанығуына ықпал етеді.

Осылайша, интерактив бір топ балаларды іс-әрекетке тартуға және олардың дайындық деңгейіне қарамастан, барлығына дамуға мүмкіндік береді. Балаларға ұжымдық және жеке іс-шараларға қатысу мүмкіндігі беріледі. Интерактивті қойылым ерекше психологиялық климатты, балалар мен ересектердің жасампаздығын қамтиды. Театрландыру балаларға жақын және қолжетімді, өйткені ол Л.С. Выготскийдің пікірінше, барлық балалар шығармашылығының тамыры болып табылатын ойынға негізделген.

Ертегі, ойын, музыка балалардың эстетикалық талғамын дамытады. театр шығармашылығы балаларды босатады, коммуникативтік қарым-қатынастың толыққанды дағдыларының перспективаларын ашады, өз табысына сенім береді.

Интерактивті театрландырылған іс-шаралар арқылы зияты зақымдалған балалардағы коммуникативті қарым-қатынас дағдыларын дамытуға байланысты барлық мәселелерді шешуге болады.

Біздің зерттеуіміздің мәселесі бойынша әдебиеттің психологиялық-педагогикалық көздерін талдағаннан кейін, қоғамдағы адам өмірінің сапасы қарым-қатынас жасау қабілетіне байланысты деген қорытындыға келдік.

Қарым-қатынас баланың жеке басын қалыптастырудың басты шарты екенін атап өткен жөн. Коммуникативтік қарым-қатынас дағдыларын жетілдіру үшін мақсатты әрекеттер қажет. Коммуникативтік қарым-қатынас дағдылары болмаса, адамның іс-әрекеті мүмкін емес. Балада коммуникативті қарым-қатынас дағдыларын дамыту деңгейі неғұрлым жоғары болса, ол адамзат қоғамында соғұрлым ыңғайлы болады. Бала коммуникативтік қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру және қолдау қабілетімен туылмайды, бірақ ересек адамның көмегімен және қолдауымен оны үйренеді және дамытады.

Көптеген зерттеушілер өз еңбектерінде коммуникативтік қарым-қатынас дағдыларын егжей-тегжейлі қарастырып, зерттеуді жалғастыруда. Бірақ олар "байланыс" ұғымының бірыңғай анықтамасына әлі келген жоқ, өйткені бұл көп қырлы процесс. Коммуникативтік қарым-қатынас дағдылары ұғымы қарым-қатынас ұғымына жақын. Еңбек пен біліммен қатар қарым-қатынас негізгі қызмет түрлеріне жатады.

Ғалымдар коммуникативтік қарым-қатынас дағдыларының құрылымдық компоненттерін, мотивтері мен құралдарының санаттарын анықтады, коммуникативтік қарым-қатынас дағдыларын дамытудың негізгі формаларын сипаттады және кезеңдерін анықтады. Қарым-қатынас – бұл

коммуникативті әрекет. Оның құрамдас бөлігі – коммуникативті мінез-құлық – бұл қоғамның нормалары мен дәстүрлерімен реттелетін мінез-құлық. Бұл коммуникативті мінез-құлықтың ерекшеліктері мен даму дәрежесі, оны зерттеуге және өлшеуге болады, сонымен қатар баланың дамуы мен түзетуінің нақты міндеті болады.

Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларда, атап айтқанда, ПДТ балаларда коммуникативті қарым-қатынас дағдыларын дамыту мәселесі ерекше өзектілікке ие болады, өйткені коммуникативті қарым-қатынас, қарым-қатынасқа түсу, ауызша сөйлеуді қабылдау және өңдеу дағдылары кеш дамиды, өзіндік ерекшеліктері бар, әлеуметтік бейімделудің жеткіліксіздігімен байланысты проблемалар туындайды. Бұл проблема әсіресе бастауыш мектепте зияты зақымдалған балаларды оқыту кезеңінде, қарым-қатынас оқу іс-әрекетінің негізіне айналған кезде өзекті болып отыр.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Лисина М.И. *Общение, личность и психика ребенка*. – М.: Воронеж, 2011.
2. Запорожец А.В. *Избранные психологические труды*. / А.В. Запорожец – М.: Просвещение, 2006.
3. Золотова О.И. *Развитие коммуникативной компетентности учащихся в урочное и внеурочное время [Электронный ресурс]*. URL: <http://videouroki.net/filecom.php?fileid=98670034>
4. Тижоева Н.К. *Формирование взаимодействия младших школьников с умеренной умственной отсталостью в процессе театрализованных игр // Перспективы развития науки в области педагогики и психологии : сб. науч. тр. по итогам Междунар. науч.-практ. конф. – Челябинск, 2015.*
5. *Выготский, Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте*. – М.: Просвещение, 2001.
6. Эльконин Д.Б., *Психология игры*. – 2-е изд. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2012.

УДК 376.37
МРНТИ 14.35.01

Л.К. Макина¹, Н.А. Сайлаугалиева²

¹п.ғ.к.доцент., Абай атындағы ҚазҰПУ

²7М01902 – Арнайы педагогика: Логопедия мамандығының 2-курс магистранты, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан,

**5-6 ЖАСТАҒЫ ЖСТД БАЛАЛАРДЫҢ ҰСАҚ МОТОРИКАСЫН
ДАМУЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (ҚАҒАЗ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ)**

Аңдатпа

Мақалада мектепке дейінгі жастағы сөйлеу тілінің күрделі бұзылыстары бар балалардың ұсақ моторикасының дамыту жолдары қарастырылған. Сөйлеу тілі күрделі бұзылған мектепке дейінгі жастағы балалардың ұсақ моторикасын қағаз арқылы дамыту теориялық тұрғыда қарастырылып, арнайы педагогикадағы қағаз арқылы дамытудың бірқатар тәсілдері берілген.

Түйін сөздер: сөйлеу тілінің күрделі бұзылыстары бар балалар, мектепке дейінгі жастағы сөйлеу бұзылыстары бар балалар, ұсақ моторика, қағаз арқылы дамыту

Макина Л. К.¹, Сайлаугалиева Н. А.²

¹научный руководитель, к.п.н., КазНПУ им. Абая,

²магистрант 2 курса по специальности 7М01902 – Специальная педагогика: Логопедия, КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

**ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ МЕЛКОЙ МОТОРИКИ ДЕТЕЙ
С ОНР 5-6 ЛЕТ (С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ БУМАГИ)**

Аннотация

В статье рассмотрены пути развития мелкой моторики у детей с тяжелыми нарушениями речи в дошкольном возрасте. Развитие мелкой моторики детей дошкольного возраста со сложными нарушениями речи через бумагу рассматривается теоретически и дается ряд подходов к развитию через бумагу в специальной педагогике.

Ключевые слова: дети с тяжелыми нарушениями речи, дошкольники с нарушениями речи, мелкая моторика, развитие посредством бумаги